

Dıranas'ın Şiiri Üzerine Notlar

Taner ÖZMEN

Şiirler adını verdiği kitabı çıkmadan önce, *Fahriye Abla*, *Şehrin Üstünden Geçen Bulutlar*, *Serenad* ve *Olvido* isimli şiirleriyle tanıyor ve seviyordum Ahmet Muhip Dıranas'ı. Tek şiir kitabı çıktığında da, belki şairi kadar sevinmiştim. Başucu kitaplarımdan biri olmuştu *Şiirler*'in o çok sevimli ilk baskısı.

İyi şiirlerin kitabıdır Dıranas'ın *Şiirler*'i. Kötü şiirleri yok hükmündedir. O yüzden Dıranas'ı eleştirmek yersizdir; iyi şiirleriyle anılacaktır hep. Zaten hepi topu bir avuç şiir! Türkçenin ölümsüz şiirleri: “Köpük”, “Kar”, “Ayaklar”, “Selâm”, “Adam-lar”, “Her Şeyin Uzaklaştığı Saat”, “Hâtıra”, “Bahar Şarkısı”, “Büyük Olsun”, “Ba-lad”, “Serçeler”, “Bitmez Tükenmez Can Sıkıntısı”, “İki Yalnız Ağaç”, “Bulutlar”, “Ağrı”.. Ve onlardan bize süzülen saf duygular, dil ve mısra işçiliği, yepyeni imgeler..

Behçet Necatigil, Ahmet Muhip için, “*Yedi Meşaleciler*'i 1940 Kuşağı'na bağlayan şairlerimiz içinde, Cahit Sıtkı Tarancı ile birlikte şiirde sese, şekil mü-kemmelliğine önem verşi, Baudelaire sembolizminden hareket edip Türkçede yeni bir şiir dili ve yapısı yaratmaya çalışması ile, şiirimizde kendine sağlam bir yer ayırdı.” değerlendirmesini yapar.

Denebilir ki Dıranas'ın bugün başarısız bulduğumuz şiirleri, onun unutulmaz şiirleri daha iyi belirsinler diye yazılmış gibidirler. Olağanüstü bir mısra çalışmasıdır Dıranas'ın şiiri. Onu okurken, şiiri sert ve değerli bir madeni yontarak ortaya çıkardığı duygusuna kapılırız. O maden insanın en saf duygularının bozulmamış hâlidir.* Tek tek iyice işlenmiş, arındırılmış mısralar, her biri bir kuyumcu işi olan elmas/şiir-lerin ortaya çıkmasına yardım etmiştir. Bütüne mısralardan giderken dikkatli okura şiir tekniği konusunda sayısız incelikler öğretir Dıranas.

Onun, her Türk şiir okurunun hafızasına kazınmış “Fahriye Abla” şiiri, bütünüyle yeni bir hikâyeyi hissettirir bize.

* Bu yazıyı tamamladıktan nice sonra, Kemal Özer'in günlüklerinde Mehmet Kaplan'ın Dıranas'a ilişkin bir değerlendirmesiyle karşılaşmam, düşüncelerimizin benzeşmesi bakımından, doğrusu sevinç duymama neden oldu. 16 Şubat 1975 tarihli günlüğünün bir yerinde Özer'in yazdıkları şunlardı: “*Mehmet Kaplan'ın TV'de Dıranas'ın şiirini anlatmak için kullandığı, 'dilden bir mermeri oyar gibi şiiri çıkarmak, sözünü anımsıyorum.*”
Tanık Günler 1 (1963-1993), Yordam Yayınları, İstanbul 1984, s. 241.

1934 yılında *Varlık* dergisinde yayımlanan “Fahriye Ablâ”, tam bir olay olur. Günün şiir anlayışını yerle bir eden şiir, Ahmet Muhip’in yenilikçi yanını ortaya koyar. Onun yenilikçiliği bir grup, bir okul, bir topluluk içinde ortaklaşa bir tavır olarak belirmez. O kendi yolunu yalnız yürümeyi seven bir şairdir. Bütün şiir çizgisi kendi olmak çabasından ibarettir. Öze olduğu kadar, hatta belki ondan daha çok biçime de önem veren bir şair olan Dıranas, ulaşmak istediği mükemmelliğe varma çabasını, şiirleri yayımlandıktan sonra bile bırakmaz; mısraların yapılarıyla oynar, kelimelerde değişiklikler yapar..

‘Millî sanat nasıl olmalıdır?’ sorusunu sık sık kendine sorduğuna hiç kuşku olmayan Dıranas, ta gençliğinden başlayarak bir yerli duyarlığın peşinde olmuştur.

Çok eser vermeyişi bir eksiklik gibi gösterilemez. Söyleyeceğini en güzel biçimde söyleyip şiirsel susuşa geçmiştir Dıranas. Onun bir zaman sonra şiirden koptuğu yönünde görüş beyan edenler yanıılıyorlar. Sonsuzdur şiirsel söz! Şiirini söyleyen şair, kurduğu mimariye karşıdan bakmaya geçmiştir.

Dıranas şiiri ve “Fahriye Ablâ” üzerine değerli bir tahlil yazan Mehmet Kaplan, bu şiirde, “insanı bir obje hâline getiren soğuk realizm”in olmadığına dikkat çeker. Gerçekten de, Ahmet Muhip şiirinde görülen ‘öyküleme’ özelliği, Fahriye Ablâ’da tam bir hikâye anlatma biçiminde ortaya çıkar. Bu şiirden geniş boyutlu sanat ürünleri yaratmak da mümkündür. Sineması yapılan Fahriye Ablâ’dan romana, tiyatroya, bale ve operaya da gidilebilir. Hatta bir dizi resme konu etmek de mümkündür Fahriye Ablâ’yı.

Kaplan’a göre “*şair, Fahriye Ablâ’ya karşı duyduğu sıcak alâkayı bir takım hayaller ve dil mûsikîsi vâsıtasıyla ifâde e[der]. Her parçada tekrarlanan mısralar, şairin sübjektif davranışını kuvvetle belirtirler. Burada,] “şiiriyeti gerçekte bulmanın güzel örneklerinden biri[ni görürüz.] Fahriye Ablâ şiirinde bahis konusu olan unsurlar haddizâtında güzeldirler. Fahriye Ablâ’nın oturduğu yer, gerçi bir fukara mahallesidir. Akşam üzerleri ‘hava keskin bir kömür kokusuyla dolar’ ve kapılar daha gün batmadan kapanır. Fakat [Fahriye Ablâ’nın] ev[i], hiç de fena [bir ev] değildir. Balkon sarmaşıklarla örtülü, güneşin batmasına yakın saatlerde gölgesi kıyıtu bir derede yıkanan, penceresinde yaz kış yeşil bir saksı duran, bahçesinde baharla akasyalar açan küçücük, kutu gibi bir ev. Fahriye Ablâ’nın kendisi de güzeldir. Önce upuzun, sonra kesik saçları vardır. Teni buğdaysı, boyu bir başak kadardır. Kolları altın bileziklerle doludur. Çapkın bir mizâca sâhip olan Fahriye Ablâ, kısa eteklerini rüzgâr uçurduğu zaman kapatmaz, erkeklerin içlerini gıcıklandırmaktan hoşlanır.”*

Kaplan’ın sözleriyle, “Fahriye Ablâ” şiirinde, “baştan sona kadar, dış âleme âit eşyâyı olduğu gibi veren objektif unsurlarla şairin duyuş tarzını birleştiren sübjektif unsurlar birbirine sarılmıştır. Her [bentte] hem dış gerçek, hem romantik duygu bir aradadır.”

Hangi iyi şiir okuru tanışmamıştır Fahriye Ablâ'yla? Bütün ruhunu süsleyen Fahriye Ablâ düşleri, hangi hülyalı genci kendinden geçirmemiştir? Ebedî bir gençlik rüyasının şiiridir "Fahriye Ablâ". Bütün bir ömür unutulmayan, yaşanan her aşka koku ve renk olan Fahriye Ablâ... Belki şair de yaşadıkça hep özlemiştir Fahriye Ablâ'yı; öyle derindir ki yakınlıkları!

Bâki Süha Ediboğlu, *Bizim Kuşak ve Ötekiler*'deki Ahmet Muhip portresinin bir yerine Fahriye Ablâ'yı da yerleştirir.

"Ahmet Muhip'in anası babası Ankara'da Ön Cebeci'de kendi malları olan ufak bir evde otururlardı. Muhip'in çocukluk ve gençlik yıllarının bir kısmı bu sevimli evde geçmiştir. Delikanlılık çağında yazdığı "Fahriye Ablâ" adlı şiiri bu mahallede komşuları olan güzel bir kadın içindir."

Ahmet Muhip Dıranas'ın şiirini anlamaya çalışırken, onun bütün şiirine değil, o hep okuyup zevk aldığımız ünlü şiirlerine bakmak gerekir. Dıranas bütün şiirleriyle değil, tek tek bütünlükleri olan, ama diğer şiirleriyle birlikte düşünülmeden de anlaşılamayan şiirleriyle değerlidir. "Serenad ve Hâtıra'yı anlamak için "Selâm"a, bu üçünü anlamak için "Balad"a, "Olvido"ya, "Serçeler"e; bu anıların hepsini anlamak için de "Köpük", "Kar", "Fahriye Ablâ", "Büyük Olsun", "Eviçi", "Uyku" vb. şiirlerine bakmak gerekir. Aynı biçimde "Köpük", "Kar", "Fahriye Ablâ", "Büyük Olsun", "Eviçi", "Uyku" vb. şiirleri anlamak için de diğerlerini okumamız gerektiği gibi... Bu bakımdan ilmek ilmek örülmüş bir şiirdir Dıranas'ın şiiri.

Bu örgüde, Edip Cansever'in saptamasıyla "hep bir kadın" dolaşır. *"Ayak seslerini işitmediğimiz, giysilerini seçemediğimiz, sesini soluğunu duymadığımız, soyutlanmış bir kadın.. Bütün kadınların toplamı bir kadın, yılların gergine tek tek işlenerek bir tek görünümde birleşmiş [bir kadın]..."*

Bu kadın, "Selâm" şiirinde "gündüzün geceyle buluşan noktasında" eteklerinin musikiyi yaklaşan bir kadındır. *"Hâtırası kalbe ışıklarla dökülen en sevgili, en iyi, en güzel"* bir kadındır o. Yeşil penceresinden bir gül atması istenen kadındır... Dün, bir gölge gibi şairin yanından geçen kadın... Ayakları kumda iz bırakmayan; incecik yüzü bir avuç ışık, "avuçları sudan daha serin" olan kadın...

Dıranas'ın şiirine, çok defa bir romancıyı en ünlü eseriyle okumaya başlamamız gibi, en çok bu ünlü şiirleriyle yaklaşmamız gerekir. "Fahriye Ablâ" da, "Serenad" da, "Olvido" da, "Ağrı" da bir roman gibi tek tek yoğun ve geniş büyüklükleri olan şiirlerdir.

Büyük ve unutulmaz şiirlerini hep *vecd* anlarında yazmış gibidir Dıranas. İlk anda, masabaşında yapılmış disiplinli bir imge ve mısra çalışmasının ürünleri olduklarını düşünmeyiz onun şiirlerinin. Sanki o çaba, şiir ortaya çıktıktan sonra yapılan bir düzenleme gayretinden başka bir şey değildir. Ahmet Muhip'in, mısra sayısınca değil ama derinlik ve yoğunlukça büyük şiirlerini okurken, ruhundaki çalkantıları *es-rime* anlarında kâğıda dökmüş olduğu izlenimini alırız. Şiirsel yükü ve değeri o yüz-

den olağanüstüdür “Köpük”ün, “Büyük Olsun”un, “Balad”ın, “Kar”ın, “Uyku”nun, “Bulutlar”ın, “Her Şeyin Uzaklaştığı Saat”ın, “Ayaklar”ın, “İki Yalnız Ağaç”ın, “Kargalar”ın ve diğer *vecd* şiirlerinin...

Aslında Dıranas'ın bütün şiirini konuşmak, bir avuç büyük şiirini konuşmakla eş anlamlı.

“Unutuş, nisyan” anlamına gelen “Olvido” şiiriye, büyük bir yalnızlığın şiiridir. Neredeyse elle dokunulan, somut bir yalnızlıktır o; içi boş, cansız, kuru bir heyula!.

Yalnız olan şairdir... Gün bitince hatıraların saltanatı başlar. Lavanta çiçeği koku kederler sökün eder onlarla birlikte. Sanki gizli bir el çıkarır onları bohçamızdan. Pişmanlıklar, unutuşun kapısını zorlar. Eski ev, söylenmemiş aşk, lamba ve merdiven, tabiatın akılda kalan ayrıntıları, eski güzel kadınlar, mahzun âşıklar, karda ayak izleri.. Geçmiş günlere, hatıralara sığırn çaresiz şair. Yazık ki aşklar uçup gitmiştir yazla. Sonbahar bile değil, “ümitsiz kış” gelmiştir artık. Sevilen kadının hayali belirir “esen dallar arasından”. ‘Unutuş’a yalvarır o zaman şair; artık penceresini kapatması ve bu gamlardan kurtarması için kendini..

Bütün bir şiirdir “Olvido”. “*Bütün bunlar aşkın güzelliğiyledir*” mısrası dışında aksayan yeri yoktur. Bir dünya çizilmiştir onda. Hatıralardan yorgundur “Olvido”nun öznesi; unutmak istemektedir her şeyi. Deniz çoktan derinliğine çekmiştir onu, artık boğulmuş bir adamın dinginliğine ulaşmak istemektedir. Geçip gitmiş şeylerden bir duman gibi yükselmektedir hüznü. Yorgundur şair; unutuşa yalvarır.

*“Ey unutuş! kapat artık pencereni,
Çoktan derinliğine çekmiş deniz beni;
Çıkmaz artık sular altından o dünyâ.
Bir duman yükselir gibidir kederden
Mâcerâsı çoktan bitmiş o şeylerden.
Amansız gecenle yayıl dört yanıma
Ey unutuş! kurtar bu gamlardan beni.”*

Dıranas'ın “Olvido”su için yetkin bir ‘deneme’ kaleme alan Edip Cansever, onun “benzersiz duyarlıklar üreten, doğurgan bir şiir” olduğunu söyler. Ona göre “Olvido”, “kendi söz anıtını aşan bir şiirdir”.

Cansever'in tespiti doğrudur: “*geçmişle şimdinin bir alaşımıdır Olvido*”.

Gücünü; ses ve musikisini sağlayan içtenliğinden alır “Olvido”. İçi dolup taşıdığı bir sırada yazmış olduğunu düşünürüz onu Dıranas'ın. Sonraları dünyayla kurduğu bağ sıklaştıkça bir daha “Olvido” gibi şiirler yazamaz şair. Ah! o *vecd* hâline yeniden dönebilse! Bir gece sabaha karşı, ‘yazdırılan bir el’le şiirler söyleyebilse! Hayatın gerçeğine yaklaşmak, bir çeşit sağalma getirmiştir ona. Katılaşır, içine yaslanır, artık kâğıda yazmaz şiirini; yaşadığı günlere yazar. Şiirin hayatı, hayatın şiirine dönüşmüştür artık. Şair örtünmüş, öfkesini ve duyarlılığını denetim altına almış, sözlerin

büyüsünü günlük hayata katmıştır. Somut hayattan süzülen şiir, şairin muhayyilesinde işlendikten sonra, yeniden günlük hayata dönmüştür. Oyun bitmiş ve her şey yerli yerini bulmuştur. Akşamla ebedî kızlar anne olmuştur. Şair, aynalara dalıp giden sevgilisini, bir gün kendisini hatırlaması için denizi, sonsuz olanı düşünmeye çağırmaktadır şimdi.. Çünkü kendisi de o mesafesizlik içinde, “gemilerin ihtiyar köpüklerinde”dir. Büyük şarkıları, büyük aşkları, büyük rüzgârları sevmektedir artık... Artık gönlü *Ağrı*’dan yanadır..

“Yaşlılık Günlüğü”nde “Fahriye Abla”yı “*tadında ve kıvamında bir biblo*” olarak niteleyen Salâh Bırsel, “Olvido”yu da “*Bedehşan yâkutu*”na benzetir. Bırsel’in “uzunhasan” dediği “Ağrı” şiiriye, 178 mısra boyunca “*aslanlığını ve şakırdaklığını hiç yere düşürmeden götürür*”. Sağlam bir şiirdir “Ağrı”: “*Bütünün güzellik ve regulasını bozacak şeyler*” yoktur onda.

Bir görkemin şiiridir “Ağrı”. İlk kez gördüğü bir ululuk karşısında kendinden geçen şair, bu yüceliğe layık bir şiir ortaya koyma çabası gösterir. Duygularını ilk defa akılla yoğurup katar şiirine Dıranas. Büyük bir kütleden yontar şiirini.

Bir yazısında, “*insan açık deniz karşısında Allah’ı çok düşünüyor. Bende hep böyle olur,*” diyen Dıranas’ta Allah düşüncesi, Ağrı karşısında somutluk kazanır: “*Bir de Ağrı dağının karşısında bu yalnızlığı ve Allah yakınlığını duymuştum,*” diye yazar.

*“Vardım eteğine, secdeye kapandım;
Koşup bir koluna sımsıkı abandım.
Karlı başın yüce dedikleyin yüce,
Sükûn içindeki heybetin gönlümce.
Devce yapında ilk rahatlığı duydum.
Şifâsı mı ne ki rûha bu ilk yudum
Hayâl arkasında boş çırpınışların.”*

Ahmet Muhip’in şiir serüveni, belki çok yazmanın değil ama çok yayımlamanın hiç de iyi bir şair ölçüsü olmadığını göstermesi bakımından da dikkate değerdir. Aynı sözü çoğaltmanın gereği de yoktur, anlamı da!.. Şiir öze aittir çünkü ve şair, sözü işledikçe değer yaratan adamdır... Sözü, zamanın imbiğinden geçirip yetkinleştirmenin, eskidikleri vehmiyle şiirin kelimelerini değiştirmekle hiçbir ilgisi yoktur. Şiir, sözü yaşamayla yoğurma sanatı...

Yeri gelmişken söylemekte sakınca yok: Dıranas, yaptığı kelime değişiklikleriyle şiirinin özgül ağırlığını düşürmüştür. Muhtevaca zengin ve dolu kelimeleri atmış, henüz anlamca oturmamış çok genç ve zayıf kelimeleri kullanarak şiirini anlamca da daraltmıştır.

Oysa onun şiiri, kendine özgü kelime dizilişi, imge dünyası ve mısra yapısıyla Türk şiirinin benzeri olmayan tecrübelerinden biridir. Dıranas, klasik ölçüler içinde kalarak, başka bir söyleyişle vezinden ve kafiye den vazgeçmeyerek yaratıcı bir ça-

banın kapılarını zorlamış, böylece sözü süzüp damıtarak şiirleştirmiştir. Bu yanıyla o, modern bir klasiktir. Ahmet Muhip'in şiiri, klasik ölçüler içinde nasıl modern olunabileceğinin şiirimizdeki en tipik örneklerinden biridir. Dıranas, söz gelimi hocası Ahmet Hamdi Tanpınar gibi sözü kasmaz; ölçü içinde özgür ve bağımsızdır. Tanpınar, şiirlerinde sözü boğar; roman ve hikâyelerindeki özgür, geniş ve engin söyleyişi şiirlerinde de bulabilseydi, şiiri de önemli ve değerli olacaktı. Kusur-suzluğu ararken şiirini yitirmiştir Tanpınar. Oysa Dıranas, dikkatli şiir okurunun gözünden kaçmayan hatalarıyla şiirine başka bir öğreticilik ögesi eklemiştir.

Mesela “Olvido” şiirindeki,

Bütün bunlar aşkın güzelliğiyledir

mısrası, şiirin bütünlüğünden kopuk, dışarıdan bir müdahale gibidir; biri, yekpare bir şiirsel dünya içinde bazı şeylere dikkatimizi çekmektedir; ‘fark etmediniz, görün bakın’ der âdetâ okuyucuya. Nedense aşamamıştır Dıranas bu mısradaki bölünmeyi, dışardan bakışı, ‘teknik arıza’yı.. Bu mısra, Dıranas çapında bir şaire yakışmayan akıl almaz bir teknik kusur olmanın ötesinde, şiirsel akışı kesen bir trafik işareti gibi, anlamı da paramparça etmektedir.

Örnekler çoğaltılabilir.

“Sonbahar” isimli şiirdeki,

“Güneşlerin peşinde, dalgın bakıp gideceksin.

Her yerde ve akan suyla akıp gideceksin”

mısralarının sonundaki “gideceksin” redifiyle birlikte kullanılan “bakıp” ve “akıp” sözcükleri, şairin kafiye bulmakta zorlandığını gösteren başka bir teknik zayıflıktır.

“Denizi Özleyen Çocuklar”daki,

“Koşarlar dalgaların koştuğu yere”

mısralarındaki “koşarlar / koştuğu” ve

“Melodi” isimli şiirdeki,

“Nabzımı tutar bir el,

Nabzımda vurgu sesler”

mısralarındaki “nabzımı / nabzımda” sözcükleri de acemicedir.

“Çeşme Başında” isimli şiirdeki “testilerinden” ve “ayışıklarına” sözcüklerinin tekrarlar biçiminde kullanılışları da bir kolaylık olarak belirir.

Az sayıdaki unutulmaz şiirleriyle edebiyatımızın en özgün seslerinden biri olan Dıranas, modern şiirimizin hiç tartışmasız en yüce doruklarından biridir.

Şiirsel söz bakımından kimseye borçlu değildir Dıranas. Öncesi ve sonrası yoktur çünkü onun şiirinin. Kendi gökyüzünde tek yıldızdır. Benzersizdir. Tek kan kardeşi Tanpınar’dır.

Ona uğramadan yeni bir şiirsel ses oluşturulamaz.